

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בספרות – מועד חורף 2008

פרק ראשון – שירה

—

שירת ימי הביניים :

מת אב ומת אלול /שמואל הנגיד

שיר היין שלפנינו הוא הזמנה למשתה שבו שותים יין ללא מגבלות, מתענגים על היין הטוב ושוכחים מקשיי החיים. תאורי ההתרחשות בבטע מתוארים במקביל להבשלת היין וזאת סיבה מצוינת להזמנה למשתה יין.

הסיבה להזמנה היא סיום חודשי הקיץ "מת אב ומת אלול", ובואו של החורף שמביא עמו את תחושת המוות והקור אך היין שהבשיל כעת והפך אדום הוא הסיבה לזימון החברים לשתייה ולהתהוללות.

הדובר מציג תחושה של קלילות ללא מגבלות "כל איש ואיש ויעש אשר זמם". השיר משתמש באסוציאציות מקראיות שלקוחות מתחום האבל והמוות כמו "מת אב", "נאסף תשרי" נאסף מילה מקראית העוסקת במוות "נאסף אל עמיו".

בבית הראשון מופיע המוות שלוש פעמים, התחושה היא מאיימת וקשה אך ההיפוך בהמשך בולט והדובר מעודד את הידיד לחיות, ליהנות ואפילו להתהולל. הדובר מבקש מידידו להפעיל את חושיו לשים לב לתופעות החורף" אמרו עבים בהגשימם, /ושמע שמי מרום בהרעיםם" עננים, גשם רעמים חוש השמע ראה ואחריו תחושה, "וראה זה כפור"

הוא מגייס את חושיו ומדגיש שהקור שבטבע מדגיש את הצורך ביין שתכונותיו לחמם ולהעלות את המורל ידועים "ולשון מדורה זה ירד וזה יעל ויתרומם" במסגרת השכנוע, הדובר מסביר את תכונותיו של היין לחמם את האדם כמו לשונות אש של מדורה, משמח את נפשו ומשפר את מצב הרוח. השיר מסתיים בשידול לשתות שוב ושוב מכד היין ביום ובלילה כדי להתחמם ולהתגבר על תופעות החורף. "קומה, שתה בכוס ושב ושתה בכד, וליל וגם יומם!".

התקבצו כי הזמן תמים/ שמואל הנגיד

שאלה 2: התקבצו כי הזמן תמים

הדובר בשיר מביע התפעלות מיפי הטבע הפורח באביב. ניתן לראות זאת בכמה דרכים:

- 1) זמן האביב מתואר כזמן מושלם – "תמים".
- 2) בזמן המתואר יש סימטריה ושלמות הרמונית הנוצרים משוויון בין אורך היום לאורך הלילה. הדבר מבוטא בדימוי "כקו לילות כקו ימים". משך הזמן מדומה לקו גיאומטרי. קו היום זהה לקו הלילה.
- 3) האדרת הטבע באמצעות האנשתו (שיוך תכונה אנושית). הארץ מואנשת מטאפורית בפנים: "פני ארץ".
- 4) יפי הפריחה בטבע והארץ הזרועה פרחים בשלל צבעים מתוארים במטאפורה שיש בה האנשת הארץ בלבוש שמלות ("סוּתִי") נסיכות ("בנות מלך") הדורות רקומות בשלל צבעים.
- 5) השיר מתאר את יופיו של הורד כמטונימיה סינקדוכית לכלל יפי הגן.
- 6) השיר מתייחס ליופי צבעו האדום של הורד. הדגשת יפי הצבע נוצרת באמצעות שני דימויים שונים ("כשני" "כמו דמים").
- 7) גם עלי הורד מתוארים תוך הדגשת סימטריה ושלמות הרמונית: "יחדיו מחברים ומתאימים".
- 8) בסיום השיר מדומה יופי עלי הורד בהאנשה לפני אישה יפה ומבושמת. אישה זו מנשקת גבר. ההשלמה בין גבר ואישה יוצרים הרמוניה.

הדובר בשיר מזמין את נמעניו להשתתף בהנאת החושים. ניתן להתייחס אל כמה אספקטים כאן:

- 1) "התקבצו" – הדובר פותח את שירו בנימה רצינית. המילה "התקבצו" מופיעה בתנ"ך בהקשר רציני של קריאה ללוחמים להתקבץ ולהתאסף לשם יציאה לקרב. הנימה הדרמטית מנוגדת לתוכנו החיובי והקליל של השיר. יש בכך הומור. בכל אחד מארבעת בתי השיר הראשונים יש פנייה רטורית לנמענים ("התקבצו...וראו...ושתו...וראו").

2) הדובר מפעיל את חושיהם של קרואיו ומזמין להשתמש בחוש הראיה. בבית השני אומר הדובר "וראו" ומזמין את קרואיו להתפעל מהפריחה היפה והצבעונית (צבעונית כמו בגד נסיכות רקום). גם בבית הרביעי חוזרת האנאפורה "וראו" בהקשר של עלי הורד. האנאפורה מדגישה את השתתפות חוש הראייה בחגיגת החושים המופעלת באביב. בסוגר הבית השלישי הדובר ידגיש את צבעו האדום של הורד בשני דימויים המחזקים אחד את השני ("כשני" "כמו דמים").

3) הדובר מפעיל את חוש הטעם של קרואיו ומזמין לטעום יין (מטאפורה "דמי ענב" שהיא גם שיבוץ מספר בראשית).

שירת ביאליק

4. לבדי/ביאליק

השיר שלפנינו עוסק בנושא חשוב בשירת ביאליק שלא בכדי נקרא המשורר הלאומי, בשיריו משתקפים אירועים בהם התחבטו בני דורו האם לעזוב את העולם היהודי התורני עם החיים במסגרות המסורתיות או לפנות לעולם ההשכלה שהנו חילוני ושבר את המסגרת המסורתית הישנה.

עזיבת הישיבה התקבלה כעזיבת היהדות וכבגידה במשפחה ובעם היהודי. בשיר יש הפגנת כאב וצער של הדובר ושל ה"שכינה" - העם היהודי, לנוכח השינויים והעזיבה של צעירים שהתפתו לעבור לעולם המודרני.

המאה ה-19 הביאה שינויים רבים לפתחו של היהודי הצעיר ובים לא עמדו בפיתוי, בשי מתאר הדובר את היחסים המיוחדים בין היהודי המאמין, המתואר כגוזל רך חסר אונים הכרוך תחת כנפיה של השכינה על ידי המטאפורה של ציפור כנף, שהיא היהדות. הגוזל עדיין חושש לעזוב את הציפור המגוננת - היהדות, אך הוא ער לשינויים ולעזיבת היתר, הוא מסמל את הדור הצעיר המחפש שינוי, ומעוין להתערות בסביבה החילונית "כולם נשא הרוח כולם סחף האור", שירה חדשה את בוקר חייהם הירנינה "השכינה מושכת לכיוון אחר של שמירת הקיים, הדת וגד הבריחה לעולם הקורץ לצעירים, היא רוצה שהגוזל היחיד והיקר יישאר בחיקה החם של היהדות.

היא חרדה לו למענו ודואגת לשלומנו"ידעה את ליבי חרוד חרדה עלי על בנה על יחידה" רגשות עמוקים זורמים בין הגוזל והציפור היא השכינה, הקרבה והאיכפתיות בולטים למרות ההבדלים בהשקפות העולם תחושות אלו מכבידות על הדובר לזנוח את הציפור המגוננת במיוחד כאשר היא בצרה, בבדידות "ודמעותה על גמרתי נטפה" הבכי הנואש של השכינה והיפוך התפקידים הגוזל הופך לתומך, מנחם. הקושי להיפרד נובע ממערכת יחסים עמוקה מורכבת שבה אין הדובר יכול להתעלם מכאבה של השכינה "שמעה אזני בבכייה החרישית הזאת ובדמעה ההיא הרותחת" פרץ הרגשות מלמד על כך שברור לשכינה שהיא עתידה להינטש, ובכך יבוא הקץ לעולם היהודי. ככל שכוחה של השכינה פוחת התחושות של האחריות מתחזקים והדובר חש שהוא נותר לבדו בתמיכתו ביהדות לנוכח עזיבה מאסיבית של צעירים רבים, העולם היהודי כפי שהוא בא לידי ביטוי בשיר זה הולך ומשתנה, הסחף לעולם ההשכלה שמתואר על ידי מטאפורות של אור, שירה חדשה, בקר ורננה, עולם הטומן בתוכו חדשנות עומד בניגוד לעולם היהודי המתאפיין כחשוק, כדורך על שמריו ומאבד את כוח המשיכה של הצעירים הפעילים, "נשא" "סחף" שהוראתם פאסיבית, כאילו הדבר יצא מכלל שליטה, והתופעה סוחפת בהמוניותה.

שירי רחל

רק מעל עצמי /רחל

השיר פותח באמירה של הדוברת שמה שהיא מספרת על חיה, הוא דל רצוף אכזבות וקשיים רבים. הדוברת מדמה עצמה לנמלה" צר עולמי כעולם נמלה" עולם הדוברת מוקטן לגודל של מחילת נמלה, עלוב ועמוס בעבודה קשה, חיפוש אחר מזון ואגירתו. עולמה הוא עולם של עשייה רבה רצופת קשיים, "גם משאי עמסתי כמוה רב וכבד מכתפי הדלה." חייה האישיים של רחל רצופים סבל מחלה כרונית קשה כאבים ותסכולים כל אלה באים לידי ביטוי בבחירת הדימויים והמטאפורות בשיר.

הדימוי לנמלה, קטנה הנתונה לחסדי גדולים ממנה, לכוחות גדולים שעלולים לפגוע בה באופן שרירותי, מלווה את השיר כולו, ומגמתו לבטא את חוסר האונים של הדוברת מול גורמים המסכלים את תוכניותיה, ושאיפותיה.

כוחות חזקים מתעתעים בה ומשבשים את חייה, "יד ענקים זדונה ובוטחת- יד מתבדחת שמה לאל", פוגעים בה בזדון, בכוונת תחילה ברוע לב, בביטול ובלעג.

הפחד שנגרם מכוחו הגדול של הגורם החזק ממנה מדגיש את חולשתה את היותה קטנה ואומללה, "פחד טמיר מיד ענקים" השורות האחרונות, הן שאלות רטוריות המדגישות את הכאב והתסכול של הדוברת. "למה קראתם לי חופי הפלא.?"—למה כזבתם, אורות רחוקים? הפסגה הגבוהה אליה שאפה להגיע מול הישגים נמוכים ומתסכלים, אורות רחוקים, שאכזבו.

לאורך כל השיר מתגלה פער בין גודל הרצון ההשקעה והציפיות מול תוצאות מאכזבות ונמוכות מהמצופה.

שאיפותיה של הדוברת היו גדולים משל הנמלה הקטנה העוסקת בעבודה סזיפית, אך מחלתה וכוחות גדולים וחזקים ממנה ניצחו אותה ומימוש שאיפותיה מתרחקים ממנה,

שאלה 12: כל שושנה

השאיפה הנעלה בשיר היא להגיע אל השלום ("שלום המובטח/השלום הנצחי"). השלום נרמז גם בשם הציפור "וכיתתו". שם זה רומז לאלוזיה לנבואת הנחמה של ישעיהו "וכיתתו חרבותם לאתים" העוסקת גם היא בשלום.

בשירת זלדה ובקבלה השושנה היא מטאפורה לחלק נשגב של הנפש. קדושת הנפש. שלווה הנפש ("שקט העלים" של השושנה).

הקשר נוסף לנפש הוא בתיאור של השאיפה הנעלה לשלום (שלום הנפש) במטאפורה "ציפור". צפור מתקשרת לביטוי "ציפור הנפש".

הקדושה באה לביטוי בציון סוג הציפור כ"ספירית". הספיר היא אחת מאבני החושן של הכהן הגדול. מכאן שלומר על הציפור שהיא ספירית כמו לומר עליה שהיא קדושה.

האפשרות להגשים את המטרה היא בעייתית. קיים מתח מתמיד בין השאיפה להגשים מטרה נעלה לבין האפשרות להגשימה. מספר רמזים לכך:

1) תיאור הציפור כקדושה. אמנם קדושה היא דבר חיובי, אך מעטים בלבד יכולים להגיע אליה.

2) המילה "אי" בתחילת השיר יכולה להתפרש לא רק במובן "אדמה", אלא גם כמילת שלילה. לפיכך, "כל שושנה היא אי" הוא היגד שיכול להתפרש בכך שכל ניסיון להגיע לשושנה, אל השאיפה הנעלה, אל השלום, אל קדושת הנפש, הוא ניסיון שטמון בו כבר הכישלון, ה"אי" השולל אותו.

3) אמנם המטרה נראית מושגת (האנאפורה "כה קרוב" מחזקת רושם זה). האנאפורה "כה קרוב" יוצרת רושם חיובי שהשושנה מושגת. קרבת השושנה היא מטונימיה לקרבת השגת השאיפה הנעלה לשלום וקדושת הנפש. יחד עם זאת צריך לשים לב למילה הפותחת את הבית השלישי. מילה זו "ונדמה" מהפכת את המשמעות החיובית. רק נדמה שניתן להגיע אל השושנה. רק נדמה שהגשמת המטרה קרובה.

4) סיום השיר מעיד באופן מטאפורי על הקושי: האי בו נמצאת השושנה מוקף במכשול גדול ובלתי עביר ("ים של אש"). הכלים שבידינו מוגבלים מאוד בכדי לעבור מכשול זה (סירה).

שאלה 13: שני יסודות

השיר מציג שתי גישות שונות לחיים. הלהבה והברוש, שני היסודות המוצגים בשיר מהווים מטאפורה לסוגים שונים של אנשים. כל סוג אנושי כזה (סוג הלהבה או סוג הברוש) רואה את העולם בדרך שונה.

1) הברוש מייצג את הטיפוס המופנם. הוא שתקן. לעומתו הלהבה מייצגת את הטיפוס המדבר בסערת רגשות.

2) הברוש מייצג את הטיפוס האדיש, הנינוח והשליו. לעומתו הלהבה היא מטאפורה לטיפוס הסוער.

3) הברוש הוא עץ הנטוע במקום אחד. לפיכך הוא מייצג את טיפוס האופי היציב (ואולי – קודר). לעומתו הלהבה משתלחת. להבותיה נעות עם הרוח. לפיכך היא מייצגת טיפוס סוער ותזזיתי (הטיפוס ה"זורם" מלא החיים).

4) הברוש נטוע בקרקע. הוא מייצג באופן מטאפורי את הטיפוס ה"ארצי". לעומתו הלהבה שואפת מעלה (בשיר היא מאופיינת ב"טירוף", "חירות", "רוחניות" ו"דמיון"). החיים הארציים על פי השקפת עולמה הינם נוראיים. אלו חיים שניתן לשרוד בהם רק אם מציידים במעט טירוף. פריצת מסגרות. למעשה גם בברוש יש דמיון ורוחניות. יש לשים לב לתיאור הרהורי הברוש בשיר: "הוא יודע שיש בו טרוף...חרות...דמיון...רוחניות".

5) הברוש מתואר כ"עוטה גאון" בעוד הלהבה שורפת כל מה שנקרה בדרכה בחמת זעם. היא בוערת וסוערת וקשה מאוד לעצור אותה. ניכר הדבר בדבריה בשיר: "לו יכולתי הייתי שורפת את הממסד".

לא נראה שיכולה להיות הבנה בין שני היסודות. אין איזון בין דבריהם. הלהבה מדברת ואילו הברוש שותק. כך לא יכולה להיווצר הבנה בינם. ללא תקשורת לא יוכלו למצוא מכנה משותף.

אין איזון גם בדומיננטיות ששני היסודות תופסים בשיר. רוב השיר נסב על הלהבה. היא כמעט ולא משאירה מקום לברוש. שום זוגיות טובה או קשר טוב לא יכולים להיבנות במקום בו אין כבוד כלפי הצד השני ואין נותנים לו את המרחב הראוי להתבטא ולחיות.

במהלך המונולוג הארוך שלה המוטח בברוש, הלהבה אפילו מקללת את הברוש: "ואת התלות הארורה שלך". לא רק שאין הבנה בינם, אלא שהקללה מעידה על זלזול והסתייגות של הלהבה מהברוש.

האנאפורה "בלי" מדגישה את השלילה שרואה הלהבה בברוש: "בלי שמץ של טרוף/בלי שמץ של רוחניות/ בלי שמץ של דמיון/ בלי שמץ של חרות". משלילה כזו לא יכולה לצמוח הבנה.

בסיום השיר מתוארות מחשבות הברוש "אך השלהבת לא תבין/השלהבת לא תאמין". במקום בו צד אחד מגלה חוסר אמונה כלפי הצד השני לא יכולה לצמוח הבנה. ודאי שלא יכול לצמוח קשר תקין וחיובי.

14: ירושה – חיים גורי

השיר "ירושה" מבוסס על אלוזיה מקראית לעקדת יצחק". אברהם הקשיש נאלץ להוכיח אמונתו על ידי קיום דברי אלוהים הקוראים לו לעקוד את בנו. זהו סיפור בעל מטען דרמאטי. אחד משיאיו בתנ"ך הוא שאלת יצחק התמה "איה השה לעולה". זו שאלה המחזקת את דמות יצחק כשה תמים וכקרוב. סופו של הסיפור המקראי במסר חיובי. יצחק ניצל על ידי מלאך אלוהים אשר ברגע האחרון התערב. במקום יצחק הוקרב איל שלפתע הופיע. אברהם זכה לגמול בשל אמונתו החזקה. גמולו החיובי הוא שמצאצאיו יוצר עם. הדובר בשיר מפרש את הסיפור המקראי. הוא מוציא ממנו את העוקץ הדרמאטי. לכן הוא פותח דווקא בנקודת שיא ומתח בתנ"ך – בשאלת יצחק ובהופעת הישועה בדמות האיל. השיר מדלג על כל המתח ומגיע ישירות לסוף הטוב. באמצעות נטרול המתח הדרמאטי המשורר פונה להתמקד בפרשנות הצד הנפשי-פסיכולוגי של הדמויות (צד שאינו מפותח כלל בסגנון התמציתי-ענייני בתנ"ך).

שני הבתים הראשונים מתמקדים באברהם. שני הבתים האחרונים מתמקדים ביצחק וצאצאיו. בתווך מצוי הבית השלישי בו מופיעים גם אברהם וגם יצחק. מבנה השיר יוצר הפרדה בין מה שחש האב לבין חיי הבן, שכביכול חי חיים נטולי טראומה. אולם ההשלכות נותנות אותותיהם לאורך כל הדורות.

השיר מדגיש את זקנת אברהם כדי לבטא את הקושי הדרמאטי בו הוא נתון כמי שמקריב את ילדו, ממשיך דרכו, ויודע שלא יהיה לילד זה "תחליף". הילד יצחק בא כנס לאב קשיש. אין סיכוי לנס כזה בעתיד.

עיצובו של אברהם כקשיש מופיע פעמיים:

פעם ראשונה: "ראשית אונו בעת יומו ערב". ראשית האון המיני והצלחת עיבור אישה היתה בזקנת אברהם ("יומו" מטונימיה סינקדוכית לחייו של אברהם. יומו הגיע לסופו-לערב, דהינו מטונימיה לכך שחייו הגיעו לסופם).
פעם שנייה: "נשא ראשו השב". אפיון זה מדגיש את זקנת אברהם בעל שערות שיבה.

צריך לשים לב לתיאור אברהם כמי ש"נשרה המאכלת מידו". הוא לא משליך אותה בהקלה ולא מניח אותה. הפעולה הסבילה מאפיינת היעדר כח. השיר מתאר מה שאינו מתואר בתנ"ך ובוחר לחשוף את הקושי הנפשי שבו היה נתון אברהם.

שוב השיר "משלים פערים" ומתאר את אברהם כמי שמפנה גבו לבנו מתוך בושה להסתכל בפניו כמי שהסכים להקריבו.

התנ"ך מדגיש את דמותו של אברהם כדמות חיובית חזקה באמונתה הזוכה לגמול חיובי. השיר, לעומת זאת, מדגיש את אכזריות המשימה שהוטלה על כתפיו ואת אומללותו בסיטואציה זו. כדי לחדד זאת מכונה יצחק בשיר "הילד". אפיונו כ"ילד" בא לבטא את היותו תמים, זקוק להגנה (אותה אינו מקבל אפילו מהורו מולידו). אפיון זה מחזק את דמותו כקרבן.

הגמול בתנ"ך הוא גמול חיובי. זהו גמול של "ירושה". אברהם שכמעט ולא זכה להמשך דורות אחריו ולמי להעביר "ירושה", יהפוך לאבי עמים וצאצאיו יהיו "כחול אשר על שפת הים".

לעומת זאת בשיר הגמול הוא שלילי. אמנם יהיו לאברהם צאצאים. אמנם יצחק יהפוך לאבי האומה היהודית-ישראלית. יחד עם זאת מחוויית העקידה יש "ירושה" שלילית של טראומה. דור ההמשך של צאצאי יצחק "נולדים ומאכלת בליבם". בכל דור יש חרב המונפת לעקוד את עם ישראל. בכל דור אנו שורדים. שורדים ולא ממש ניצולים כיוון שאנו נושאים צלקות איומי ההשמדה. יהיה זה פרעה, יהיה זה המן, יהיה זה אנטיכוס, השואה, מלחמות ישראל....

העובדה שיש בשיר מעין מהלך מעגלי של ירושה מאב לבן, מחזקת את ההרגשה כי יהיה זה מצב קיומי בלי סוף או פתרון. סיפור העקידה הופך בשיר לתבנית המתמצתת את מהותו וגורלו של העם היהודי במהלך הדורות.

פרק שני סיפור קצר

שאלה מס 18

. הסיפור בו בחרתי לדון הוא מועקה של צ'כוב, הסיפור מתאר ערב אחד בחייו של הגיבור יונה פוטאפב העגלון, שבוע לאחר מות בנו הצעיר, קוזמה ליוניץ, בקדחת. המצב הקשה מנשוא של האב שנאבק בכאב ובצורך הבסיסי לשתף ולזכות באמפטיה ונחמה, מתעצם מול המבחן של ההתמודדות בניכור ובבדידות של האדם בעולם העירוני המנוכר. יונה העגלון אדיש לקור ולשלג הנערם עליו כולו שקוע בצערו רצונו היחיד שיתוף העולים לעגלתו בכאבו על מות בנו, לאורך הסיפור הוא עובר סידרה של מפגשים מאכזבים ומשפילים על העולים לעגלתו, בכולם, הוא מנסה ליצור קשר, לזכות באהדה, במעט השתתפות בצערו, אך אין לו מנחם, המפגשים המנוכרים עם מגוון מייצג של האוכלוסייה העירונית חושף אותנו ואת יונה, לאיש צבא, לשיכורים אלימים וגסי רוח, לגיבן המתעמר ביונה החלש והאומלל, בעגלון צעיר שאמור להיות רגיש יותר, כולם ממהרים, מתאכזרים, מנוכרים ופוגעים בו. המבחן האכזרי של גיבורנו יונה, מבחן של שכול שאין לו נחמה, מאיר את יונה האומלל, ומביא אותו לבסוף לשתף בצערו את סוסתו, זהו רגע רגיש בו מעבד יונה את מות בנו, שעדיין לא נקלט, מול סוסתו הוא פורק את המועקה היושבת על ליבו מאז מות בנו. הנחמה שלה זכה מדגישה את הניכור של יתר האנשים, הסוסה ויונה מהווים מעין יחידה אחת שונה ובולטת בנוף העירוני התזזיתי, העיר שוקקת חיים, ותוססת אך מול מבחן האנושיות שבו עמדו מול יונה האומלל, הם נכשלו, ולכן הם מדומים למתים, חסרי לב. יונה הדמות הראשית בולט במעשיו ובעולמו הפנימי הוא מהווה דמות מייצגת, כמו האנשים בהם הוא פוגש, הוא אינו דמות פרטית, לדעת צ'כוב, כמוהו קיימים רבים, והוא מייצג תמונת עולם של אדם בודד החי בעולם קר ומנוכר, מייאש ובלי תקווה. הדבר היחיד שנשאר לו--- נחמתו סוסתו העלובה.

פרק שלישי

דרמה

שאלה מס 21

הטרגדיה היוונית אנטיגונה נכתבה על ידי סופוקלס במאה ה-3 לפני הספירה, הקונפליקט סביבו נסוב המחזה הוא חוק האלים מול חוק המלך. קראון הוא המלך והוא חוקק חוק לפיו אסור לקבור את פולינקם, אחי של אנטיגונה, שבגד בעמו ויצא נגדו למלחמה. אנטיגונה מייצגת את חוק האלים. היא קוברת את המת למרות האיסור. בחרתי באנטיגונה ובקראון ולגבי שניהם אדון בקביעה שהגיבורים אינם מתוארים "בשחור ולבן".

אנטיגונה היא דמות ראשית במחזה. היא אידיאליסטית, חסרת פשרות מאמינה באלים ומוכנה למות ובלבד שתקיים את חוק האלים, אך חוסר הסבלנות והשתלטנות שלה בולטים לאורך כל המחזה, עד מותה הטראגי. היא מתרגזת על איסמנה, אחותה מכנה אותה פחדנית, ולא זאת בלבד, אלא שהיא טוענת שאיסמנה אינה ראויה להיקרא נסיכה. יחסה המתנשא והמזלזל מעורר בנו דחייה.

היא עקשנית מאד, היא סוליסטית, לא משתפת איש, קוברת את אחיה פעמיים, למרות הסכנה והקשיים הפיסיים. אינה מביעה חרטה, להיפך מתחצפת למלך, קריאון, ומתעקשת שהיא צודקת ללא כל הקשבה לאיש. אמצ' ליבה מעורר אהדה, אך במקביל ההגזמה, המעשים הקיצוניים שלה, מעוררים, סלידה ופחד, גאוות היתר שלה—ההיבריס, ממזערים את הכבוד שרוחשים בתחילה למעשיה.

היא מתאבדת כדי שאיש לא יהרוג אותה זהו חטא גאוה מיותר הנחשב לחטא גם בעיני האלים, מה עוד שהיא משווה עצמה לאלה. תחושות ההערכה וההערצה מעורבות ברגשות של כעס עד דחיה ופחד. התנהגותה הקיצונית מאיימת עלינו, כצופים ברור לנו שלו הייתה פחות עקשנית וגאוותנית, הייתה יכולה להינצל ולא לגרור עמה לאבדון נוספים.

קריאון המלך חסר הביטחון, לא מוכן להתפשר ומתעקש להתעלם מעצות בנו, היימון ארוסה של אנטיגונה, המנסה בתבונה למנוע את הידרדרות העלילה לאסון.

קריאון לא מקשיב לנביא, המייצג את התבונה ואת האלים, אינו מתייעץ עם איש, ומתעקש להתעלם מהמחירים שהוא עלול לשלם על גאוותו היתרה.

גם בדמותו של קריאון ניתן להבחין בקווי אופי שאנו הצופים אוהדים ומעריכים, חוקים וחשיבותם לתפקוד החברה, נתינת כבוד לנאמנים, והוקעת הבוגדים, שמביאים אסון במעשיהם, לעמם.

אך גם בדמותו של קריאון מתקיים היבריס. קריאון כל כך בטוח בעצמו מתעלם מכל הסימנים המדאיגים, כאמור מזלזל בדברי טריסאס הנביא, שידוע שהוא נביא אמת ושנבואתו מתגשמת תמיד.

אילו היה שומע לעצות, לדברי בנו, לנביא, לא היה מגיע לאובדן הנורא בסוף המחזה, אך גאוותו והאשמתו של הנביא בבצע כסף מעידים על אובדן כל הגיון ואנו הצופים חשים דחייה ממעשיו והתנהגותו,

למרות עונשו הנורא, כל חייו ימשיך לשאת את האשמה הכבדה למות בנו, אשתו ואנטיגונה, אנו הצופים לא חשים רגשות אהדה כלפיו.

שני הגיבורים הטראגיים, מעוררים בנו רגשות מעורבים, אך תחושת האהדה זמנית, ההיבריס והמעשים הקיצוניים המובילים לצער למוות מיותר, לא משאירים איש מהצופים אדישים, ואנו חשים תחושת פחד כעס ודחייה.

פרק רביעי רומאן ונובלה

סיפור פשוט/ ש"י עגנון

שאלה מס 24

א) הקטע המצוטט בשאלה מתייחס לשלבים הראשונים של חיי הנישואין בין מינה והירשל, ממש טרם ההידרדרות שתוביל לשיגעונו. הירשל אוהב את בלומה ונידון לחיות עם מינה השנואה עליו בשל היותה שידוך שכפתה עליו אמו צירל. רוחו של הירשל לא טובה עליו ובהמלצת הוריו הוא מתחיל לטייל. טיוליו נושאים אותו אל מחוץ לעיר, לבית עקביה מזל, אדונה החדש של בלומה. הירשל אינו מפסיק להגות בבלומה, אהבת נפשו. היא משתלטת על מחשבותיו. בתקווה לפגוש בבלומה הוא הולך לשם בליל חורף.

בקטע המצוטט נקודת המפנה בחייו של הירשל. מכאן מתחיל השיגעון לפרוץ מתוכו. עד עכשיו הוא רק הגה בבלומה, חשב עליה וקיווה לראותה. כשהיא סוף סוף יוצאת מהבית בדרך מקרה, היא סוגרת לפניו את השער (מטונימיה לסגירת שער לבה בפניו). "השער הנעול" הוא אלוזיה ל"שער הנעול" בספר "שיר השירים". גם ב"שיר השירים" בתנ"ך ה"שער הנעול" מבטא חציצה בין גבר ואישה שאהבתם אינה ממומשת.

בלומה רואה בהירשל אדם זר וסתמי – "ראתה בלומה אדם אחד...שאלה בלומה לאותו אדם...". היא אינה מזהה אותו, גם כשהוא עומד בטווח ראייתה, כי בשונה ממנו, היא הוציאה אותו מליבה. בלומה היא בחורה מעשית, ומהרגע ששודך הירשל למינה, החליטה להוציאו מליבה לא להיתפס לרחמים עצמיים.

לעומת יחסה הצונן של בלומה, הירשל דווקא מזהה אותה על פי פסיעות רגליה, אפילו מבלי לראותה.

כשבלומה מפנה לו עורף, הוא נשבר ובפעם הראשונה בוכה. אין זה בכי של שחרור, אלא בכי המעיד על שבירתו הנפשית. מכאן ואילך תואץ ההידרדרות

הנפשית שלו עד לשיגעון.

(ב) הזכרונות מהעבר אליהם צריך להתייחס בתשובה זו יפורטו להלן.

(1) השער הנעול. השער הנעול הוא מוטיב ברומאן זה. הוא הופיע לראשונה עם החזרה של משפחת הורביץ לאחר מסיבת חנוכה. המשרתת נעצה מפתח בדלת מתוך הבית, כך שבני משפחת הורביץ לא יכלו לפתחו מן החוץ בחזרתם מהמסיבה (מסיבת אירוסין לא רשמית בין הירשל למינה). המפתח הנעוץ בדלת מטאפורי לליבו הנעול של הירשל בפני מינה. כאן, בתיאור המצוטט בשאלה, בלומה היא הסוגרת את שער האהבה בפני הירשל.

(2) החלקת ידה של בלומה על הראש – הירשל נזכר בביקורו השני בחדרה של בלומה עוד כשדרה בביתו. הירשל מתגלה בביקור זה (כמו גם בביקורו הראשון בחדרה) כחסר ביטחון מוחלט. בלומה יצאה מהחדר ואילו הירשל נשאר בחדרה וסופג אליו את ריחה של בלומה תוך הנחת ראשו על מיטתה עד שנרדם. הוא התעורר כשבלומה שבה לחדר וידה נגעה בראשו והחליקה שער. הירשל לא ניצל את המעמד וברח ויצא מחדרה של בלומה. זהו אפיון לעולמו הפנימי של הירשל כאדם פחדן הנזהר מפני הוריו. כאן, מול ביתה של בלומה, הוזה הירשל ששוב, כמו אז בחדר, בלומה תשוב אליו ותרצה בו. יחד עם זאת כנראה הוא מבין היטב את אחריותו שלו ביחסיו עם בלומה בשל הפסיביות וחוסר התעוזה שגילה עד כה.

(3) הנר שכבה בחתונה - הירשל רואה אור בחלון וחושב שזה חדרה של בלומה (למעשה זה חדר עבודתו של עקביה מזל אדונה). לאחר זמן קצר כבה הנר. בלומה בשבילו היא התגלמות האור והאושר, והנר שכבה מסמל את אושרו שנגזז (כמו הנר שכבה ביום חתונתו בשידוך "כפוי" למינה).

(4) מנהג הגירושין של הכת ההודית. בזמן חתונתו הירשל ישב כאבל והגה במנהגי גירושין של כת הודית. מנהג הגירושין קבע שבן הזוג שנרו כבה הוא זה שעליו לצאת מהבית. עצם הרהור בגירושין בזמן חתונתו הצביע על אומללותו של הירשל כחתן "בכורח". בקטע המצוטט הירשל נזכר במעשה זה בהקשר לנר שכבה בחלון חדר עבודתו של עקביה מזל (אותו הירשל מזהה בטעות כנר בחלונה של בלומה). הנר שכבה מטונימי עבור הירשל לדמותה של בלומה. לפיכך הוא קושר את הנר שכבה ל"גירושיו" מבלומה.

רומאן מתורגם

שאלה מס 26

התפסן בשדה השיפון הוא רומאן של גיי.די. סלינגר, המספר על שלושה ימים בחייו של נער מתבגר בן שש עשרה וחצי.

הרומאן כולל מפגשים של הגיבור, הולדן, עם אנשים שונים, מפגשים מהם אנו למדים על הולדן, עולמו הרגשי, משפחתו, יחסו לסובבים אותו מה מקשר או מפריד בינו לבינם, מה גורם לו לשנוא אנשים ומה הסיבות לכך. כמו כן אנו למדים על רגישותו לאחרים.

להולדן קשה להתמודד הן עם עצמו והן עם העולם הסובב אותו, למרות שהוא מנסה להציג עצמו כבוגר ביקורתי הוא לעיתים מתנהג כילד בן 12.

הולדן סולק מארבעה בתי ספר משום שלא עמד בהתמודדות עם מסגרות ועם העולם הסובב אותו. צעיר מוכשר זה מתקשה לעמוד מול העולם שערכיו שונים מערכי הטוהר הילדותי עליהם חונך. לא נתנו בידיו כלים לעמוד מול העולם הבוגר אליו הוא אמור להיכנס. לבסוף הוא מוכרע על ידי המאבק שהוא מנהל עם עצמו ועם הסובבים אותו.

הולדן מבקר את המוסד החינוכי בו למד, שמפרסם עצמו כמוסד חינוכי מעולה המעצב את הצעירים, "לא מעצבים שם בפנסי יותר מאשר בבית ספר אחר".

את מורה הזקן ספנסר, המנהל תרתר הוא שולל. הוא סולד ממבוגרים ונגעל מזקנים, ביקורת חריפה יש לו כנגד החברה השיקרית, נגד הדת וערכיה המזויפים. החברה הבוגרת לא חשה במצוקתו הנפשית ולא מבחינה בחוסר יכולתו להתקשר לחברים ולמוסדות הוא מקבל תמיכה, להיפך הוא מסולק מכל מוסד ללא כל עזרה.

חוסר הרגישות כלפי הנער גורמים לו לברוח ולא
לנסות להתערות בחברה, אך הוא לא מצליח לברוח
מעצמו והוא מודע לכך שיש לו קשיים, "אני עובר עכשיו

תקופה מסוימת, ככולם עוברים תקופות כאלה. לא?"

מותו של אחיו אלי, אותו העריץ זעזע את הולדן גרמה לו לפרץ של אלימות, הוא הורחק
מהבית אך הוא זקוק נואשות לקשר אוהב, לאימו, לאחותו, פיבי אחותו הצעירה היא
מהיחידים עמם הוא מתקשר.

ההתייחסות המינית שלו שונה, הוא מבקר את חברו לפנימייה סטרוודלטר, שמחליף נערות
ומזלזל בהן, עד כדי התנפלות עליו. נושא זה מודגש ביחסו לזונה שהזמין לחדרו, הוא המום
מגילה הצעיר, ומנסה להחזירה למוטב, להצילה מעולם המבוגרים המושחת, הוא לא מקיים
עמה יחסים ולבסוף מוכה על ידי הסרסור של סאני הזונה. המפגש מסתיים באומללות גדולה,
הולדן לא מסוגל ליצור קשר חיובי ומנחם. הוא מחבב את סאלי הייס מנסה ליצור קשר עמה
ולהפגש, הוא רעב לתשומת לב, ליחס חם לאוזן קשבת.

הוא פוגש בשתי נזירות מבוגרות ומקיים עמן שיחה ערה שלא מתרחשת עם בני גילו. הן
מצטיירות כטהורות לעומת הזונה ולכן הוא מכבד אותן ותורם להן כסף.
מפגש נוסף שיוצר אצלו התרגשות חיובית הוא במפגש עם המשפחה שפגש, כמו זו שחסרה
לו, אך לתחושתו הם מסכנים את הילד הקטן, דבר התואם את התיאוריה שלו על עולם
המבוגרים המזויפים והאדישים.

זהו מפגש חשוב מאד, דרכו ניתן ללמוד על היחסים שגורמים להולדן להתקשר, ולתמוך
בילד, או להתנתק בגלל כל מה שמפריד בינו, לבין המבוגרים.
למפגש עם סאלי יש תפקיד חשוב, להיות עם אדם מוכר, עמה ידבר על מה שכואב ומפריע
לו להתחבר לאנשים למסגרות, אך ניסיונו לתקשר עמה ניכשל היא לא מבינה אותו והוא
מודע שמצבו נעשה יותר גרוע. רק עם פיבי הוא מסוגל לתקשר, עליה הוא לא כועס ונגד
מעשיה לא יוצא, החום שהיא מרעיפה עליו חשובים לו מאד. היא מקשיבה לו והוא משתף
אותה ברצונו להיות התפסן בשדה השיפון.

היכולת שלו להתחבר עם אנשים ובני גילו בעייתית הוא מסוכסך עם עצמו ועם הסובבים
אותו, אין לו נכונות להתפשר לכן הוא בודד ולא יוצר קשרים הוא רוצה שהכול יעשה רק
בדרכו מסרב לקבל את השונה ממנו או גישה שונה, לא מקבל כללים, כל אלה לא מאפשרים
לו להתחבר, והוא בודד ונופל מבוהל ומבולבל.

פרק חמישי שיר שלא נלמד

א. הדובר מתפעל מהאנרגיות החיוביות של הציפור הקטנה שבניגוד לגודלה מגלה נחישות והתלהבות לקראת הבוקר החדש. הוא מתאר בסידרה של פעלים את שיגרת ההכנות וההתארגנות שלה, הוא מתפעל מהעובדה שהיא מתארגנת באופן שוטף עם הרבה אופטימיות שהיא חלק בלתי נפרד מהיום שלה בלי היסוסים שכלתניים, שהם מנת חלקו של הדובר. היא פועלת באינטנסיביות כמי שלא מכירה אפשרות אחרת ובאת כוחה. את השאלות ההיסוסים שואל הדובר, הציפור לעומתו פעילה ומלאת חדווה, אצלה הכל נובע טבעי אין לה חששות למרות הרוח אותה היא מנצלת לטובתה, להתארגנות ולהתייפפות. הכח לחיות מרשים את הדובר שמתקנא בה, הביטחון בה היא מתנהלת ללא היסוס וף ללא בילבול ובנחישות – זהו סוד כוחה.

ב. הציפור מואנשת, הפעלים בהם משתמש הדובר כדי לתאר את התנהגותה בבוקר דומים למעשי נשות המין האנושי, אך ההבדל הבולט הוא שלציפור אין צורך בראי כלל, אצלה הכול טבעי! "בלי ראי," -- ראשית יש לציין את התהליך הטבעי שיש עמו ביטחון שאכן נעשה יפה ונכון בלי צורך באישורים, הציפור לא מוטרדת במעשיה מאיך שהיא נראית לא בעיניה ולא בעיני זולתה. העדר הצורך בראי, באישורים וחיזוקים חיצוניים, מדגישים את חוסר הטבעיות והחיות של הדובר בשיר.